

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ

PROJECT

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΣΤΟ
ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

www.ekedisy.gr

info@ekedisy.gr

**ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΣΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΝΤΑΡΤΖΗ

ΣΤΟΧΟΙ

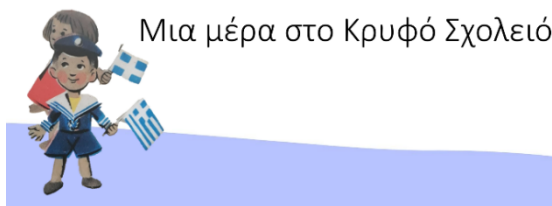
Στόχοι του εκπαιδευτικού σεναρίου
είναι οι μαθητές:

- ✓ Να γνωρίσουν οι μαθητές το κρυφό σχολειό και τις συνθήκες της εκπαίδευσης στην περίοδο της Τουρκοκρατίας.
- ✓ Να δουλέψουν δημιουργικά και να καλλιεργήσουν δεξιότητες παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου.
- ✓ Να αγαπήσουν την Ελλάδα και την ιστορία της.
- ✓ Να ψυχαγωγηθούν.

Μια μέρα στο κρυφό σχολειό

Η αρχή και αφόρμηση του σεναρίου γίνεται με την προβολή παρουσίασης, η οποία εμπεριέχει ερωτήματα και φύλλα εργασίας.

 Προβολή παρουσίασης «Μια μέρα στο κρυφό σχολειό»: <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Μια-μέρα-στο-κρυφό-σχολείο.pdf>

Μια μέρα στο Κρυφό Σχολειό

Στη συνέχεια μπορούμε να κάνουμε τις εξής ερωτήσεις για να προκαλέσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών;

Ποια βιβλία είχαν;

Πώς έγραφαν;

Ποιοι ήταν οι δάσκαλοι;

★ Μικρή ιστορία

Ο Ρήγας δάσκαλος

Ήταν τα χρόνια της σκλαβιάς, τα βαρειά και ασήκωτα.

Ο Ρήγας μόλις είχε τελειώσει την περίφημη σχολή της Ζαγοράς. Έμαθε πως στον Κισσό, ένα άλλο χωριό του Πηλίου, δεν είχαν δάσκαλο. Πήγε να γίνει αυτός. Συνάντησε τον πρωτόγερο στο μεσοχώρι.

- Από πού είσαι, παλληκάρι μου; τον ρώτησε εκείνος.
- Βελεστινλής! Απάντησε ο Ρήγας.
- Α, είσαι δικό μας παιδί. Θα περάσουμε καλά. Το χωριό διψά για γράμματα...
- Μόνο για γράμματα διψά, προεστέ μου;
- Και για σπουδάματα...
- Θα προσπαθήσω και για τα δύο. Πού έχετε το σχολείο;

Ο πρωτόγερος τον έφερε στο οίκημα, που χρησιμοποιούσαν ως διδακτήριο. Ήταν ένα παλαιό σπίτι, ισόγειο, με δύο δωμάτια. Άνοιξε ο πρωτόγερος τη θύρα και βρέθηκαν σε ένα τσαγκάρικο. Όλα τα σύνεργα του τσαγκάρη ήσαν εκεί: παλιά παπούτσια, φαλτσέτες, σουβλιά, πρόκες, σπάγγοι. Στο άλλο δωμάτιο ήσαν τέσσερες σανίδες επάνω σε δύο σειρές αγκωνάρια. Αποτελούσαν το κρεβάτι του διδασκάλου.

Ο πρωτόγερος εξήγησε στον έκπληκτο Ρήγα:

- Όσοι επέρασαν από το χωριό μας έκαναν τον τσαγκάρη. Αν εσύ δεν το θέλεις, κάνε το ραφτάδικο...

- Ούτε το ένα ούτε το άλλο, προεστέ μου, Εγώ θα βάλω απ' έξω μια πινακίδα, που θα γράφει: «Σχολείο».

- Και την άλλη ημέρα να μας κρεμάσει ο πασάς;

- Φανερά δουλεύουν τώρα όλα τα σχολεία στο Πήλιο.

- Δηλαδή το επιτρέπει ο πασάς;

- Όχι, ο Ζήδρος το επιτρέπει.

- Και αν έλθουν οι άνθρωποι του πασά, θα τους πούμε ότι είναι διαταγή του Ζήδρου; Αυτό δεν γίνεται, δάσκαλέ μου... Αλλά για να ιδούμε τι λένε και οι άλλοι...

Εκείνη την στιγμή έφθασε ο παπάς με μερικούς χωρικούς, για να γνωρίσουν τον δάσκαλο.

Ο Ρήγας ασπάσθηκε το χέρι του παπά και οι άλλοι χωριανοί χαιρέτισαν τον Ρήγα.

Έπειτα ο πρωτόγερος είπε:

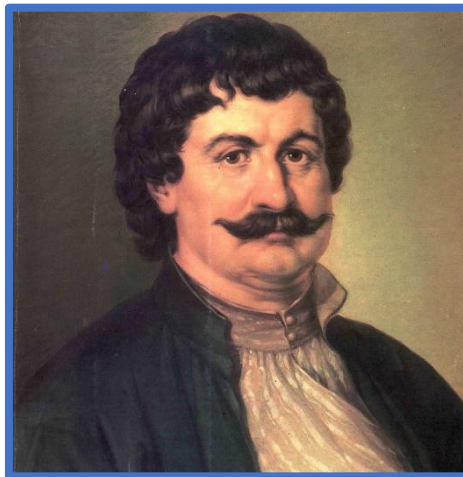
-Χωριανοί, ο Ρήγας ο Βελεστινλής έχει καλό σκοπό για τα παιδιά μας. Θέλει όμως να κάμει το σχολείο φανερό και εγώ δεν το δέχομαι. Εσείς τι νομίζετε;

Κανένας δεν αποκρίθηκε. Μονάχα οι χάνδρες από το κομπολόι του παπά έπαιζαν ρυθμικά και διέκοπταν τη σιωπή. Η συλλογή της ευθύνης είχε κλείσει τα στόματα όλων.

-Παπά, γιατί δεν μιλάς; διέκοψε τη σιωπή ο πρωτόγερος. Περίμενε από αυτόν να στοχασθεί και να μιλήσει...

-Συμφωνώ να το έχουμε κρυφό ακόμη το σχολείο για κάμποσο καιρό. Έπειτα βλέπουμε...

Με τη γνώμη του συμφώνησαν και οι άλλοι.

Ο Ρήγας με την φλογερή καρδιά είπε:

-Πατριώτες, είσθε τα πιο σεβαστά πρόσωπα του χωριού. Για αυτό σας εμπιστεύομαι τα λόγια του Ζήδρου: «Αν τη χλαμύδα του Παλαιολόγου δεν την βαπτίσουμε και πάλι στα αίματα, η λευθεριά δεν θα φωτίσει για μας ποτέ!»

-Θα μας κάψει το χωριό! Ακούσθηκε κάποιος.

-Θα μας πάρουν τα παιδιά! Είπε άλλος.

-Θα μας στείλουν όλους στην κρεμάλα! Είπε τρίτος. Αλλά ο Ρήγας εξήγησε:

-Αυτά τα υποφέρει η φυλή μας από την αποφράδα ημέρα. Και όσο δουλεύουμε τον τύραννο, δεν θα παύση να είναι τύραννος, διότι:

Δουλεύεις όλη μέρα
εις ό,τι και αν σου πει
κι αυτός πασχίζει πάλι
το αίμα σου να πει!

Τα λόγια του Ρήγα, που είχε γράψει, όταν ακόμη ήταν μαθητής στη Ζαγορά, έκαμαν τον πρωτόγερο να δακρύσει.

Τα χείλη του παπά έτρεμαν από συγκίνηση... Τα μάτια των γερόντων κοίταξαν με συμπάθεια τον νέο δάσκαλο. Ο πρωτόγερος δεν βάσταξε:

-Χωριανοί, η φώτιση των παιδιών μας δεν είναι δουλειά δική μας. Ας αφήσουμε τον δάσκαλο να κάμει ό,τι πρέπει για το καλό τους. Όπου και τα άλλα χωριά, και το δικό μας. Ένα γένος είμαστε. Αν το ματώσουν όλοι, ας το ματώσουμε κι εμείς...

Σιγά – σιγά η συγκέντρωση στο μεσοχώρι μεγάλωνε. Έφθασαν και τα παιδάκια και κοίταξαν τον δάσκαλο τους από το κεφάλι ως τα πόδια.

Λεβεντόκορμος και γελαστός ο Ρήγας με σγουρό μαλλί και πρόσωπο πλατύ φαινόταν σε όλους σαν ήλιος, που έλαμψε μέσα στις ψυχές τους.

Μαζεύτηκαν αρκετά σκλαβόπουλα και κάθισαν στους μακρόστενους πάγκους γύρω από το τραπέζι με τα τσαγκαράδικα εργαλεία.

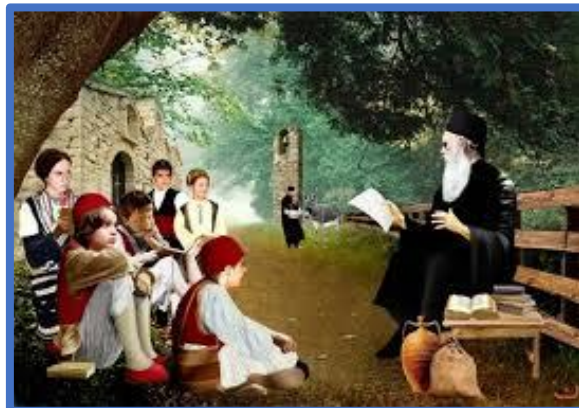
Ο Ρήγας δεν τους είπε να βγάλουν τη «φυλλάδα», όπως συνήθιζαν οι άλλοι δάσκαλοι. Χαμογέλασε σε κάθε παιδάκι ξεχωριστά κι έπειτα τους είπε:

-Μετά την προσευχή θα λέτε το τραγούδι του Ζήδρου. Ακούστε το. Θέλω να δω ποιος θα το μάθει πρώτος.

Ξυπνήστε τέκνα,
φθάνει ο ύπνος
κι ήλθεν ο δείπνος
ο μυστικός...

Τα παιδάκια δεν άργησαν να το μάθουν απ' έξω την ίδια στιγμή. Από την πρώτη ημέρα είχαν πάρει όλα τη λαύρα του δασκάλου.

Ένα μάθημα γεμάτο παλμό για την ελευθερία, για την ανάσταση, για τον ξεσηκωμό του Γένους! Ένα μάθημα με τραγούδι, που οδηγούσε την παιδική ψυχή στις υψηλές κορυφές του Ολύμπου κι ένοιωθαν να κρατούν και αυτά καριοφίλι και να μάχονται με μίσος...

Και όταν αργότερα ο Ρήγας έφερε την λύρα του την ξακουστή από το Βελεστίνο, αντηχούσε στο τσαγκαράδικο ο ρυθμός που ζητούσε η εποχή. Ο ρυθμός που έκαιε τις καρδιές των παιδιών και τις φλόγιζε με τα χειμαρρώδικα παραγγέλματα που ξεχύνονταν από τις χορδές της. Κι έκαναν τα μέλη τους να ριγούν και να υγραίνονται τα μάτια...

Ζούσαν αφήφιστες στιγμές. Με ψυχές πυρακτωμένες, έτοιμες να κτυπήσουν και να κτυπηθούν...

Τι ευτυχισμένο χωριό! Αυτό δέχθηκε πρώτο τον σπόρο και τα σαλπίσματα της ελευθερίας, που έπειτα αντήχησαν σ' ανατολή και δύση.

Εδώ ο Ρήγας πίστεψε πως τα λόγια του δεν μοιάζουν με παραμύθια. Εδώ πήρε την πνοή, εδώ και την πίστη πως οι ραγιάδες ζητούν αρχηγό...

B. Μυλωνάς

Αναγνωστικό ΣΤ' δημοτικού, ΟΕΔΒ 1972, σελ. 47-51, Από τις Συλλογές του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης

★ Μικρή ιστορία

[...] Απόψε, τα παιδιά που βαδίζουν και προχωρούν στη δεντρόφυτη ρεματιά, δε μιλάνε και δεν κυνηγιούνται ανάμεσα από τα πλατάνια, τις λεύκες και τις καστανιές που γεμίζουν το ρουμάνι. Άμα είναι η νύχτα σκοτεινή κι αφέγγαρη, έτσι κάνουν. Δεν αποκοτούν να ξεμακρύνει το ένα από τα άλλο. Κολλάνε, να πεις, το ένα επάνω σ' άλλο, για να τα βρίσκουν μαζί οι βαριοί ίσκιοι απ' τα μεγάλα δέντρα, που μέσα στο σκοτάδι έρχονται και γίνονται άνθρωποι-γίγαντες και τα ψηλά κλαδιά τους χέρια ανθρώπινα – μα τι χέρια! Θεόρατα, δέκα πήχες το καθένα – πού, τώρα, λες, θα τα γραπώσουν στο διάβα τους και δεν θα βρίσκεται πια τρόπος να γλιτώσουν, τα φτωχά...

Μικρά παιδιά... Το πιο μεγάλο, δε θα 'χει περάσει τα δέκα έντεκα χρόνια του, τ' άλλα, τα πιο μικρά, τα εφτά οχτώ, κάπου εκεί. Είναι μαζί στη συντροφιά κι ένα μικρό – είναι δεν είναι έξι χρονώ, το φτωχούλι! Ο Στρατούλης της Στάθαινας, το

μοναχοπαίδι της. Είχε άλλα τρία παιδιά ακόμη, η έρμη... Το πιο μεγάλο, ο Νικολός, αν της ζούσε θα 'τανε τώρα δεκαεφτά δεκαοχτώ χρονών παλικάρι. Αν ζούσε! Της το έφαγε ένας ζαπτιές¹ στο Λυκόρεμα -πάνε κάμποσα χρόνια από τότε. Έτσι για γούστο το ορφάνεψε από τον προστάτη της, ο αντίχριστος. Έχασε και τα άλλα δύο παιδιά της μέσα σε ένα χρόνο, η δόλια... Και της απόμεινε ο Στρατής. Μια μπουκιά άνθρωπος. Και πως το προσέχουν τ' άλλα, τα μεγάλα! Κι ο Αντώνης, που είναι οχτώ χρονών, πλάι σε τούτον το Στρατή, γίνεται μεγάλος. Άσε πια τ' άλλα τα παιδιά, τα μεγαλύτερα...

Σε κάποια χαμόκλαδα μπερδεύτηκαν τα ποδαράκια του καθώς περπάταγε μαζί με τα άλλα παιδιά και απιστόμισε κι έπεσε φαρδύς πλατύς ο Στρατής. Του ξέφυγε ο φύλακας² από τον ώμο, ξεχύθηκε στο χώμα η πλάκα του και το κοντύλι του. Έμπηξε τα κλάματα, το φτωχό. Τρέξανε τα άλλα παιδιά να το βοηθήσουνε να σηκωθεί. Άλλο να του μαζέψει τον φύλακα, άλλο να ψάξει να του βρει την πεσμένη πλάκα και το χαμένο κοντύλι. Ο Στέφανος, - ο πιο μεγάλος, αυτός που είναι έντεκα χρονών - το καθαρίζει από τα χώματα, του ξανακρεμάει το φύλακα από τον ώμο, γυρεύει να το μερέψει.

-Σώπα, Στρατούλη, μην κλαις... δεν είν' τίποτα... Του λέει.

Εκεί, όμως, που έκανε να ξαναξεκινήσει το μικρό παιδί, καταπίνοντας τα δάκρυα του, το ρούχο του πήγε και σκάλωσε από το κλαδί κάποιου δέντρου, που σερνότανε πιο χαμηλά, λίγο πάνω από το χώμα. Ε, τότε ήταν που τσίριξε για καλά ο Στρατούλης. Εκείνοι οι ίσκιοι απ' τα κλαδιά, που μες στο σκοτάδι της νύχτας φαντάζονε σα μεγάλοι γίγαντες, λες και γίνηκαν εκείνη την στιγμή χέρια αληθινά και τον άρπαξαν και τον μάγγωσαν το Στρατούλη. Είδαν και έπαθαν να τον συνεφέρουν τ' άλλα παιδιά. Και για ώρα πολλή, καθώς η συντροφιά είχε αρχίσει να περπατάη ξανά, το αναφιλητό του μικρού δεν έλεγε να πάψει.

-Τι θέλει και τ' αμολάει μέσα στη νύχτα, μωρό πράμα, η μάνα του... Είπε ο Λουκάς του Ζάχαρη - απ' τους μεγάλους αυτός, κάνα χρόνο πιο μικρός από το Στέφανο - στον ίδιο το Στέφανο, που έτυχε να βαδίζει πλάι του.

¹ τούρκος βαθμοφόρος λοχίας

² μαθητική σάκα εκείνου του καιρού

Ο Στέφανος το αποπήρε, τότε.

-Καλά κάνει και τον στέλνει η μάνα του, του είπε και τον έκοψε στη μέση, δεν τον άφησε να αποτελειώσει. Μακάρι να είχαμε και μεις αρχίσει σαν το Στρατούλη. Κι ύστερα, τι θα πει «τ' αμολάει η μάνα του»; Μόνο του είναι, τάχα, το παιδί; Εμείς, τι είμαστε...

Στα τελευταία αυτά λόγια, σα να πήρε το κορμί του ανάσα και ψήλωσε. Σαν κυπαρισσάκι βεργολυγάει το κορμάκι του εντεκάχρονου αυτού αγοριού, που δένει και αυζαίνει χρόνο με το χρόνο. Να ζούσε η μάνα του η φτωχιά να το καμάρωνε τ' αγόρι της, το στερνοπαίδι της... Αλλιώς τα θέλησε ο Θεός... Απ' όλη τη φαμίλια κι απ' όλο το σπίτι, είχε απομείνει ο Στέφανος και οι τέσσερις ξεροί τοίχοι του καλυβιού τους. Έφυγε μπροστά, πέθανε ο πατέρας του – η μανούλα του δεν άργησε να πάει κοντά του. Είχανε κάψει από τα πριν οι Τούρκοι το σπιτικό τους. Μια ξένη τον μάζεψε από τα τότε τον Στέφανο και τον νοιάζεται όσο της δίνεται. Είχε ακόμα κι έναν αδερφό μεγαλύτερο το παιδί. Δεν τον γνώρισε κείνον τον αδερφό ο Στέφανος. Δεν είχε ο ίδιος γεννηθεί ακόμη, σα χάθηκε από το χωριό ο Σωτήρης. Είχε ακουστή τότε, πως Τούρκοι είχανε κλέψει το παιδί. Που το πήγαν, τι απόγινε; Μάτι δεν τον ξανάδε, αυτί δεν άκουσε να μιλούν για λόγου του. Κι έχουν περάσει από τότε κοντά είκοσι χρόνια. Εικοσπέντε χρονώ παλικάρι θα να' τανε πάνω κάτω, αν ζούσε, ο Σωτήρης. Αν ζούσε... Και ποιος το ξέρει ότι δεν ζει; Ζωντανό δεν τον είχε δει κανένας – μα μήτε και πεθαμένο... Ο ίδιος ο Στέφανος προσμένει... Πως κάποτε μπορεί να γυρίσει ο μεγάλος, ο χαμένος αδερφός του...

...

Προχωρούν ολοένα με φόβο τα παιδιά. Και πάλι, όμως, αυτός ο ίδιος ο φόβος, δίνει φτερά στα πόδια τους. Φάγανε το μισό δρόμο περπατώντας, από δω και πέρα αρχίζει πια ν' ανηφορίζει η ρεματιά. Κάποια ψιλή φωνίτσα πήρε, έτσι σιγανά, το σκοπό από ένα τραγουδάκι – ήρθαν από κοντά και οι άλλες οι φωνές και τη συντρόφεψαν:

Φεγγαράκι μου λαμπρό,

Φέγγε μου να περπατώ...

Σιγανές οι φωνές, σαν τούτο το μурμουρητό απ' το ρυάκι, που σιγοπερπατάει πλάι στο δρόμο τους και τα συντροφεύει. Φοβισμένες – να μην ξεφύγουν κι ακουστούν. Ωστόσο, τα παιδιά, έτσι που ακούνε το ένα του άλλου τη φωνή, παίρνουν κουράγιο και προχωρούν ολοένα...

Να πηγαίνω στο σχολειό...

Σα να ξεθάρρεψαν και ανέβηκαν ένα τόνο πιο ψηλά οι φωνές...

-Σιγά... σιγότερα, παιδιά...

Συμβουλεύει η φωνή του Στέφανου. Το τέλος από τη στροφή του τραγουδιού πνίγηκε και χωνεύτηκε – έσβησε σε μουρμουρητό.

Να μαθαίνω γράμματα

γράμματα, σπουδάματα,

του Θεού τα πράγματα...

Άμα έχει φεγγάρι στον ουρανό, δεν το τραγουδάνε το τραγούδι του τα παιδιά. Το ίδιο το φως του φεγγαριού πηγαίνει τότε και γίνεται τραγούδι και δεν τα δαγκώνει ο φόβος στην καρδιά, μήτε και καταλαβαίνουνε που περπατάνε. Μα σαν ειν' η νύχτα άναστρη, όπως απόψε, το τραγούδι ειν' εκείνο που τους ζεσταίνει την καρδιά και τους ημερεύει το φόβο τους...

Τροπαιάτη, Α. (1950). Το κρυφό σχολειό, Αθήνα: Ο φίλος του παιδιού, Από τις Συλλογές του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης

Από το απόσπασμα που διαβάσατε σε ποια εποχή πιστεύετε ότι αναφέρεται η ιστορία;

Πού πηγαίνουν τα παιδιά μέσα στη νύχτα; Γιατί πηγαίνουν βράδυ;

Γιατί λένε το τραγούδι;

Τι έχουν μαζί τους από σχολικά είδη;

★ Μικρή ιστορία

[...]Κάθε ομιλία σταμάτησε στο νάρθηκα, στο έμπα του παπά και του ξένου. Ο Στέφανος πετάχτηκε σβέλτα σβέλτα ίσαμε το προαύλι, πήρε τα σκαμνιά, τα έφερε μέσα. Σηκώθηκαν τα παιδιά από τις ψάθες τους κι όλα μαζί κάνανε την προσευχή τους. Σαν τελείωσαν, έκασε ο πάτερ – Άνθιμος σ' ένα από τα σκαμνιά – πλάι του ο Βρόσος. Ξανάκατσαν τα παιδιά στις ψάθες τους, ξαναπήρανε στα χέρια τους τις πλάκες τους. Αρχίζουν να διαβάζουνε «καπακιστά³»:

«Μέ-γας – εί – σαι – Κύ- ρι- ε- και – θου – μα- στά τα έρ – γα Σου...»

Ψιλές, κυματιστές φωνίτσες, που πλυμμηρίζουν το θόλο της Παντάνασσα, και τον κάνουν ν' αντικουφάει. Απόψε έχουν ξένο μαζί τους τα παιδιά και πασκίζουν να δείξουν όσο πιο καλά μπορούν το τι έχουν μάθει, το τι έχουν κάνει κτήμα του μυαλού και της ψυχής. Δεν κάνουν λάθη απόψε. Μήτε μια φορά δε χρειάστηκε να πάρει ο πάτερ – Άνθιμος το μακρύ καλάμι στο χέρι... Κάποιο χέρι ν' αλαφρογγίξει – πες να δείρει... Όσο για «φάλαγγα» (** είδος σκληρής τιμωρίας του παλαιού εκείνου καιρού για τον άτακτο ή τον αδιάβαστο μαθητή) , δεν τον χρειάστηκε ποτέ του ο πάτερ – Άνθιμος. «Ο μη δαρείς ου παιδεύεται». Δεν το πιστεύει αυτό ο γέροντας. Ο γλυκός ο λόγος μερεύει ακόμη και τ' αγρίμια. Κι ο άνθρωπος – το παιδί πιο πολύ- δεν θέλει ξύλο. Κάλλιο να νιώσει το λάθος του με τον καλό το λόγο.

Περνούν τα παιδιά σβέλτα σβέλτα και λαχανιαστά από την ανάγνωση στη γραφή κι από κει στα νούμερα. Πως ξετρέχουν οι γλωσσίτσες τους, πως ακούγονται στέρεες και ανεμπόδιστες οι φωνίτσες τους!

-Ένα – ένας είναι ο Κύριος. Δύο – δύο η Παναγιά με το Χριστό. Τρία – τρεις η Αγιά Τριάδα...

Η φωνή του παπά! Κι απόκοντα, των παιδιών οι φωνές. Σιγοτρέμει η καντήλα μπρος στο τέμπλο. Έτρεξε ο Στέφανος κι έσιαξε το φυτίλι. Στέκει πλάι στον παπά του ο πρωτόσχολος. Φεύγει από κοντά του μοναχά για να παρασταθεί στα παιδιά που γράφουν απάνω στις πλάκες τους, να εξετάσει αν έγραψαν σωστά ένα γράμμα, ένα νούμερο, έτσι όπως τα θέλει ο παπάς τους. Έρχονται στιγμές που δεν ακούς παρά μονάχα το χρι χρι που κάνουν τα κοντύλια, καθώς χαράζουν γράμματα και ψηφία πάνω στις πλάκες.

Τώρα τελείωσαν. Ο παπάς έδωσε το σύνθημα και σηκώθηκε από το σκαμνί του. Έκανε το ίδιο κι ο Βρόσος. Τα παιδιά τους μιμήθηκαν. Ξανάκαναν την προσευχή τους – κι αντικούφισε ο νάρθηκας, πήρε τ' αντιλάλημα ο θόλος και το σκόρπισε ξανά ένα γύρο. Συνάξανε τις πλάκες με τα κοντύλια, μαζί και τα σφουγγάρια στους φύλακες τους τα παιδιά, τους ξανακρέμασαν στους ώμους κι ένα ένα άρχισαν να φιλούν το χέρι του παπά και να βγαίνουν στο προαύλι. Έχει για το καθένα κι από ένα λόγο γλυκό ο γέροντας.

-Καληνύχτα, Λουκά... Στο καλό, Βάσο... Άμε στην ευχή του Θεού, Βαγγελάκη... Κι αύριο την ίδια ώρα, είπαμε...

Τροπαιάτη, Α. (1950). Το κρυφό σχολειό, Αθήνα: Ο φίλος του παιδιού, Από τις Συλλογές του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης

³ συλλαβιστά

?

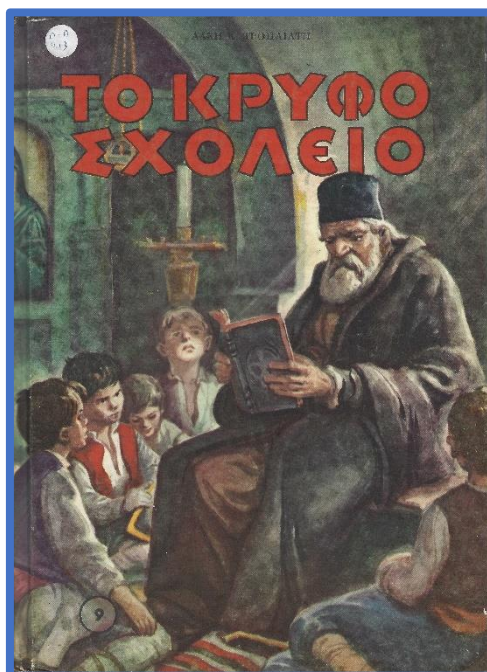
Από το απόσπασμα αυτό περιγράψτε πώς ήταν το σχολείο τα χρόνια της τουρκοκρατίας;

Ποιος ήταν ο δάσκαλος; Γιατί;

Είχαν θρανία; Πού καθόταν τα παιδιά;

Τι μαθήματα έκαναν;

Τι τιμωρίες είχαν;

★ Μικρή ιστορία

Σχολεία – Θερμοκήπια

Όλοι βέβαια θάχετε ακούσει και θάχετε τραγουδήσει το Κρυφό Σχολειό της Τουρκοκρατίας. Μα εκτός από τα αναρίθμητα αυτά κρυφά σχολεία, που λειτουργούσαν στους νάρθηκες κάποιων εκκλησιών με το τρεμόσβυσμα του καντηλιού, υπήρχαν και πολλά άλλα ανώτερα σχολεία, που ιδρύθηκαν κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες πριν από την Επανάσταση σε διάφορα μέρη της σκλαβωμένης Ελλάδος. Αν τα κρυφά σχολεία μάθαιναν λίγα κολλυβογράμματα στα σκλαβόπουλα απ' το Οκτώηχι, τα μεγαλύτερα σχολεία, όπως της Δημητσάνης, των Ιωαννίνων, των Αγράφων, έδιναν μια ανώτερη μόρφωση, δίδασκαν και τις φυσικές επιστήμες, τη ρητορική και τη φιλοσοφία. Πολλά απ' αυτά ήταν εφοδιασμένα με συγχρονισμένα επιστημονικά εργαστήρια. Η σχολή των Κυδωνιών της Μικράς Ασίας, που ονομαζόταν Ακαδημία, είχε επιστημονικό εργαστήριο και αστεροσκοπείο, το ίδιο και η Σχολή Ιεροσολύμων κ.α. Στη σχολή του Αγίου Όρους, την Αθωνιάδα, υπήρχε στην

πύλη μια επιγραφή, που επέτρεπε την είσοδο μόνο σε όποιον αγαπούσε τη γεωμετρία. Και η περίφημη σχολή της Μοσχοπόλεως στη Β. Ήπειρο, που είχε σαράντα αίθουσες, είχε εκτός από τη μεγάλη της βιβλιοθήκη και Τυπογραφείο, που το διηύθυνε ένας μοναχός, ο «όσιος Ναούμ ο τυπογράφος».

Για να ιδρυθούν όλες αυτές οι σχολές φρόντιζε πολύ η Εκκλησία. Πολλοί μεγάλοι πατριάρχες, όπως ο εθνομάρτυς Γρηγόριος ο Ε΄ και ο σοφός πατριάρχης Ιεροσολύμων Χρύσανθος, ιδιαίτερα ενδιαφέρθηκαν για να ιδρυθούν σχολεία και έβγαλαν πολλές εγκυκλίους για αυτά. Παράλληλα φρόντιζαν οι πλούσιοι ομογενείς, ιδίως του εξωτερικού. Άλλος έστελνε 40.000 γρόσια, άλλος 5.000 ρούβλια, άλλος 20.000 δουκάτα, για να μπορούν να μορφώνονται τα σκλαβόπουλα σαν Χριστιανοί και σαν Έλληνες. Ένας μόνο εμπνευσμένος Έλληνας, ο ακούραστος ιεραπόστολος και εθναπόστολος Κοσμάς ο Αιτωλός, ίδρυσε 210 σχολεία!

Και δεν πήγαιναν χαμένες οι προσπάθειες αυτές. Απ' τα σχολεία αυτά έβγαιναν κάθε χρόνο πολλοί μορφωμένοι νέοι. Έβγαιναν οι σοφοί δάσκαλοι και συγγραφείς, όπως ο Αθανάσιος ο Πάριος, ο Νικόδημος Αγιορείτης και τόσοι άλλοι που θα φώτιζαν κατόπιν το γένος. Έβγαιναν οι φημισμένοι ρήτορες, όπως ο Ηλίας Μηνιάτης, ο Μελέτιος Πηγάς και ο Μάξιμος Μαργούνιος, που συγκλόνιζαν τα πλήθη με τα φλογερά κηρύγματα τους. Έβγαιναν οι σοφοί επιστήμονες, όπως ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Νικηφόρος Θεοτόκης, ο Σέργιος Μακραίος, ο Βενιαμίν ο Λέσβιος. Έβγαιναν οι φωτισμένοι ιεράρχαι, αλλά και οι εμπνευσμένοι ιεραπόστολοι, όπως ο Μάξιμος ο Γραικός, που έφερε το φως στη Ρωσία. Έβγαιναν ποιητές, υμνογράφοι και αγιογράφοι, που θα στόλιζαν με την τέχνη τους την αγωνιζόμενη Εκκλησία μας. Ακόμη έβγαιναν οι έμποροι, που θα γίνονταν αύριο οι ευεργέτες της πατρίδας, και οι ηγεμόνες της Μολδοβλαχίας. Έβγαιναν τέλος απ' τα σχολεία εκείνα οι αυριανοί νεομάρτυρες, που θα πότιζαν με το τίμιο αίμα τους το δέντρο της ελευθερίας.

Αυτά τα σχολεία, με τους φωτισμένους δασκάλους των, με την ιερή πνοή της φιλοπατρίας και με την ακοίμητη λαμπάδα της Πίστεως, προετοίμασαν την Επανάσταση. Εκεί μέσα, σαν σε θερμοκήπια, καλλιεργήθηκε το φυτό της ελευθερίας, που άπλωσε κατόπιν τις ρίζες του σε όλον τον Ελληνισμό και συγκίνησε με τους πλούσιους καρπούς του ολόκληρο τον κόσμο. Με πόση ευγνωμοσύνη πρέπει να πηγαίνουμε εμείς στα σημερινά σχολεία μας, όπου ελεύθεροι, απολαμβάνομε τα αγαθά της μορφώσεως!

Η Ζωή του Παιδιού, 25η Μαρτίου 1953, Από τις Συλλογές του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης

★ **Οπτικοακουστικό υλικό:**

🎵 Ακούστε ένα τραγούδι για το κρυφό σχολειό: <https://youtu.be/QvZICAG-78>

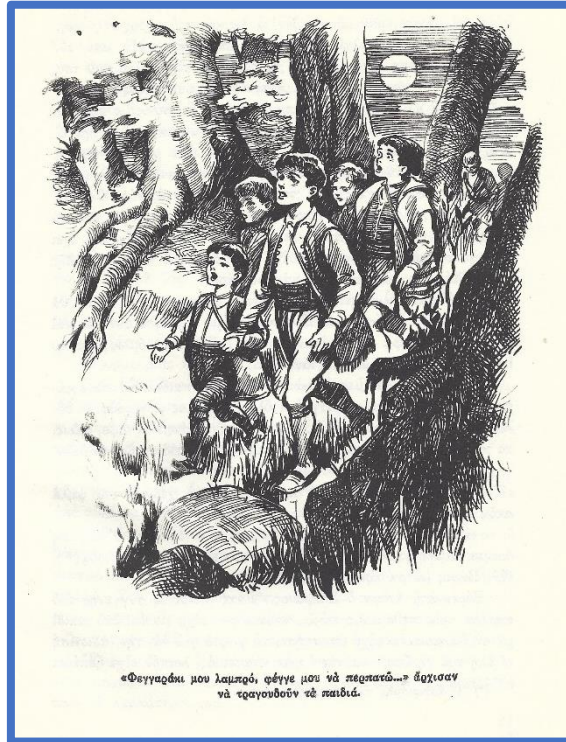
👉 Επισκεφθείτε διαδικτυακά το Μουσείο Βρέλλη <https://www.vrellis.gr/kryfo-scholeio/>

🎵 Ακούστε το «Φεγγαράκι μου λαμπρό»: <https://epanastasi1821.online/feggaraki-mou-lampro>

📖 Διαβάστε το ποίημα «Το κρυφό σχολειό» του Ιωάννη Πολέμη:

Απ' έξω μαυροφόρ' απελπισιά,
πικρής σκλαβιάς χειροπιαστό σκοτάδι,
και μέσα στη θολόκτιστη εκκλησιά,
στην εκκλησιά που παίρνει κάθε βράδυ
την όψη του σχολειού,
το φοβισμένο φως του καντηλιού
τρεμάμενο τα ονείρατ' αναδεύει
και γύρω τα σκλαβόπουλα μαζεύει.
Εκεί καταδιωγμένη κατοικεί
του σκλάβου η αλυσόδετη πατρίδα,
βραχνά ο παπάς, ο δάσκαλος εκεί
θεριεύει την αποσταμένη ελπίδα
με λόγια μαγικά·
εκεί η ψυχή πικρότερο αγρικά
τον πόνο της σκλαβιάς της, εκεί βλέπει
τι έχασε, τι έχει, τι της πρέπει.
Κι απ' την εικόνα του Χριστού ψηλά,
που εβούβανε τα στόματα των πλάνων
και ρίχνει και συντρίβει και κυλά
στην άβυσσο τους θρόνους των τυράννων,
κι από τη σιγαλιά,
που δένει στον λαιμό πνιγμού θηλιά,
κι απ' των προγόνων τ' άφθαρτα βιβλία,
που δείχνουν τα πανάρχαια μεγαλεία,
ένας ψαλμός ακούγεται βαθύς
σε μελωδίες ενός κόσμου άλλου
κι ανατριχιάζει ακούοντας καθείς
προφητικά τα λόγια του δασκάλου
με μια φωνή βαριά:
«Μη σκιάζεστε στα σκότη! Η λευτεριά,
σαν της αυγής το φεγγοβόλο αστέρι,
της νύχτας το ξημέρωμα θα φέρει». (2)

🎵 Ακούστε μελοποιημένο το ποίημα «Το κρυφό σχολειό» του Ι. Πολέμη:
https://youtu.be/q0T_6kGPXws

🎬 Δείτε: Καραγκιόζης, Νικόλας Τζιβελέκης - Το κρυφό σχολειό:
<https://youtu.be/4jsB5xdkEeM>

🎬 Δείτε: Καραγκιόζης, Θίασος Σκιών Μιχάλη Ζαχαρή <https://youtu.be/ADEuiqRblb8>

🎵 Ακούστε την αφήγηση για το κρυφό σχολειό <https://youtu.be/m05sNgV35TY>

🎬 Δείτε απόσπασμα από την εκπομπή «Ταξιδεύοντας με τον Τέρενς Κουίκ – Αιτωλοακαρνανία»: https://youtu.be/cz_suZZw6q8

✂️ Παίξτε ένα κουίζ: <https://learningapps.org/watch?v=pewzm1zjc21>

✂️ Παίξτε ένα παζλ: <https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=057c2c6ef0a1>

★ Φύλλα εργασίας:

- Αντιστοίχιση «Το σχολείο τότε και το σχολείο σήμερα...»: <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Αντιστοίχιση.pdf>
- Δημιουργώ το δικό μου εξώφυλλο: <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Δημιουργώ-το-δικό-μου-εξώφυλλο.pdf>
- Ομαδική εργασία: <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Ομαδική-εργασία.pdf>
- Παρατηρώ από την κλειδαρότρυπα: <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Παρατηρώ-από-την-κλειδαρότρυπα.pdf>
- Παρατηρώ και ανακαλύπτω (1^ο μέρος): <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Παρατηρώ-και-ανακαλύπτω-.pdf>
- Παρατηρώ και ανακαλύπτω (2^ο μέρος): <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Παρατηρώ-και-ανακαλύπτω-2.pdf>
- Παρατηρώ και απαντώ (1^ο μέρος): <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Παρατηρώ-και-απαντώ-1.pdf>
- Παρατηρώ και απαντώ (2^ο μέρος): <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Παρατηρώ-και-απαντώ-2-.pdf>
- Παρατηρώ και απαντώ (3^ο μέρος): <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Παρατηρώ-και-απαντώ-3.pdf>
- Τι λένε μεταξύ τους τα πρόσωπα του πίνακα;: <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Τι-λένε-μεταξύ-τους-τα-πρόσωπα-του-πίνακα.pdf>
- Φτιάχνω το δικό μου γραμματόσημο: <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Φτιάχνω-το-δικό-μου-γραμματόσημο.pdf>
- Ώρα για ζωγραφική: <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Ώρα-για-ζωγραφική.pdf>
- Εικονόλεξο: <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Εικονόλεξο.pdf>
- Τι έχεις εσύ στην τάξη σου που δεν είχαν τα παιδιά στο κρυφό σχολειό: <https://ekedisy.gr/wp-content/uploads/2021/07/Τι-έχεις-εσύ-στην-τάξη-σου-που-δεν-είχαν-τα-παιδια-στο-κρυφό-σχολειό.pdf>

Βιβλιογραφία

Άμαντος, Κ. (1946). Τα γράμματα εις την Χίον κατά την Τουρκοκρατίαν, 1566-1822.

Αναγνωστικό ΣΤ΄ δημοτικού, ΟΕΔΒ 1972, σελ. 47-51, Από τις Συλλογές του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης

Βρανούσης, Λ. (1957). Ρήγας Βελεστινλής, 1757-1798, Αθήνα 1957.

Γεδεών, Μ. (1976). Η πνευματική κίνησης του Γένους κατά τον ΙΗ΄-ΙΘ΄ αιώνα, Αθήνα.

Η Ζωή του Παιδιού, 25η Μαρτίου 1953, Από τις Συλλογές του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης

Τροπαιάτη, Α. (1950). Το κρυφό σχολειό, Αθήνα: Ο φίλος του παιδιού, Από τις Συλλογές του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης

Παράρτημα:

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Το σχολείο τότε και το σχολείο σήμερα...

Στον πίνακα αυτό θα δεις διάφορα σχολικά αντικείμενα. Μπορείς να ξεχωρίσεις τα παλιά από τα σημερινά;

Στη συνέχεια κάνε ζευγάρια τα παλιά με τα αντίστοιχα σημερινά σχολικά αντικείμενα!

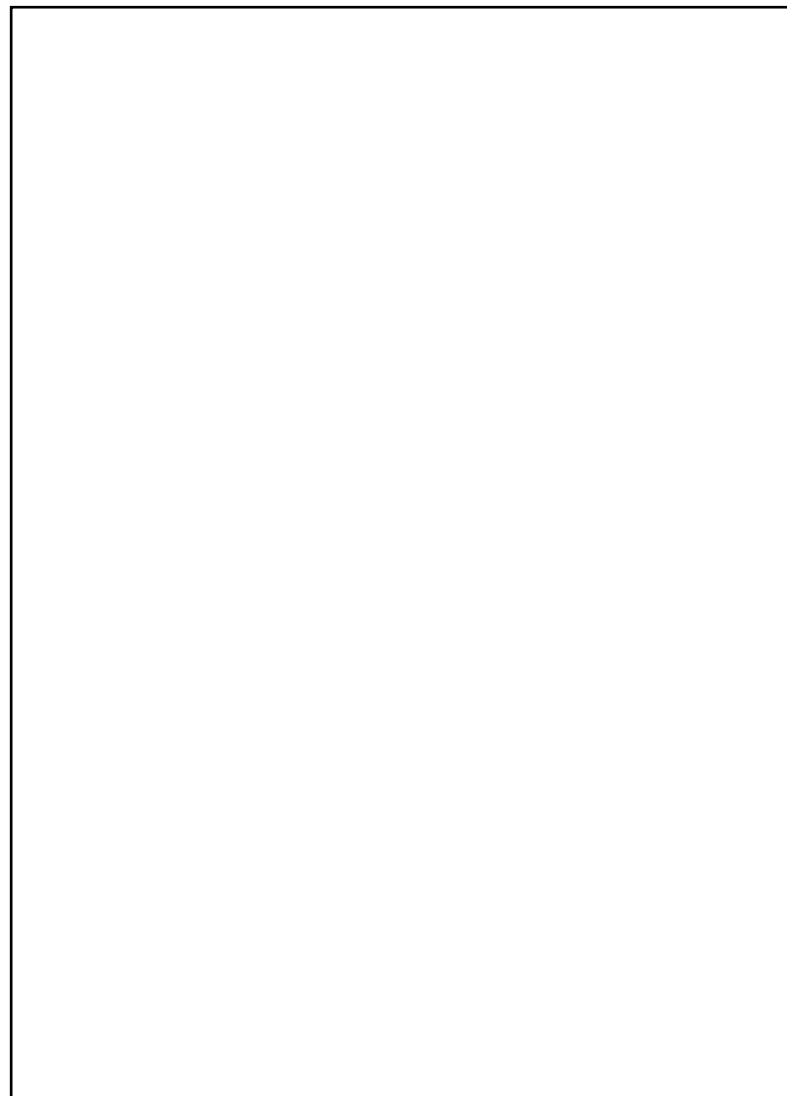

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Εσύ πώς θα έκανες το δικό σου εξώφυλλο για ένα σχολικό βιβλίο; Ζωγράφισέ το όπως το φαντάζεσαι!

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Εικονόλεξο: Αντικατέστησε τις εικόνες με λέξεις και βρες το τραγούδι!

μου λαμπρό

φέγγε μου να

να πηγαίνω στο

να μαθαίνω

Α Γ
Ε Η
Β Δ Ζ ,

Α Γ
Ε Η
Β Δ Ζ , σπουδάγματα,

του Θεού τα πράγματα.

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Παρατηρώντας τους πίνακες, τις εικόνες και τις αναπαραστάσεις για το κρυφό σχολειό θα διαπιστώσεις ότι ο δάσκαλος καθόταν πάντα στο κέντρο και γύρω του μαζεμένοι οι μαθητές.

Έρθε η ώρα να δημιουργήσετε και εσείς μια ομαδική εργασία για το κρυφό σχολειό!

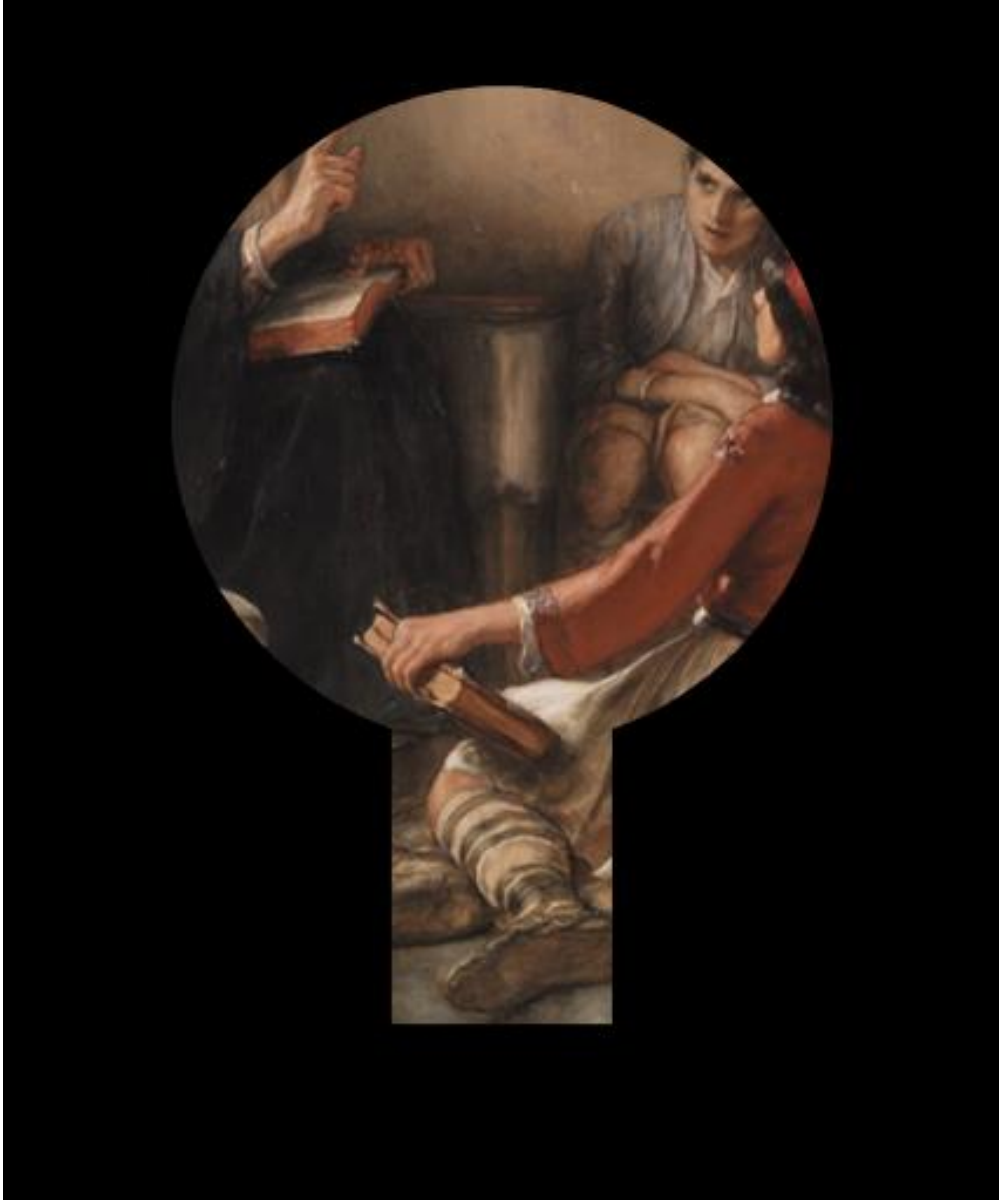
Ζωγραφίστε, κόψτε και κολλήστε τις φιγούρες των μαθητών και του δασκάλου που θα βρείτε στο φύλλο εργασίας σε ένα μεγάλο χαρτόνι έτσι ώστε να μοιάζει με το κρυφό σχολειό. Γύρω μπορείτε να προσθέσετε διάφορα αντικείμενα ή ακόμα να κάνετε το φόντο να μοιάζει με νύχτα!

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

👁️ Παρατήρησε το κομμάτι του πίνακα που φαίνεται από την κλειδαρότρυπα, σκέψου και γράψε: Τι μπορείς να διακρίνεις; Τι άλλο μπορεί να υπάρχει εκεί;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

👁️👁️ Παρατήρησε τους ανθρώπους στον πίνακα. Τι πιστεύεις ότι κάνουν;

Τι αντικείμενα έχουν γύρω τους; Τα αναγνωρίζεις;

Τι σχέση μπορεί να έχουν με το σχολείο;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

👁️ 👁️ Παρατήρησε την εικόνα.

Τι αντικείμενα έχουν γύρω τους; Τα αναγνωρίζεις;

Τι σχέση μπορεί να έχουν με το σχολείο;

Μοιάζουν με κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούμε σήμερα στο σχολείο; Αν ναι, ποια είναι αυτά;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

👁️ 👁️ Ας ρίξουμε μια ματιά με τον μεγεθυντικό φακό:

- Περιέγραψε τη μορφή που βλέπεις,
- Περιέγραψε τα χρώματα
- Τι συμπεράσματα μπορείς να βγάλεις από τις κινήσεις του σώματος;
- Τι σκέφτεται ο άνθρωπος του πίνακα;
- Ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος του;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Ας ρίξουμε μια ματιά με τον μεγεθυντικό φακό:

- Περιέγραψε τη μορφή που βλέπεις.
- Ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος του;
- Τι κρατάει;
- Τι άλλα αντικείμενα έχει γύρω του και σε τι χρησιμεύουν;
- Προς τα που κοιτάει;
- Τι πιστεύεις ότι σκέφτεται;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Ας ρίξουμε μια ματιά με τον μεγεθυντικό φακό:

-Περιέγραψε τη μορφή που βλέπεις.

-Περιέγραψε τα χρώματα.

-Τι συμπεράσματα μπορείς να βγάλεις από την έκφρασή του;

-Τι μπορεί να σκέφτεται εκείνη την ώρα;

-Ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος του;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

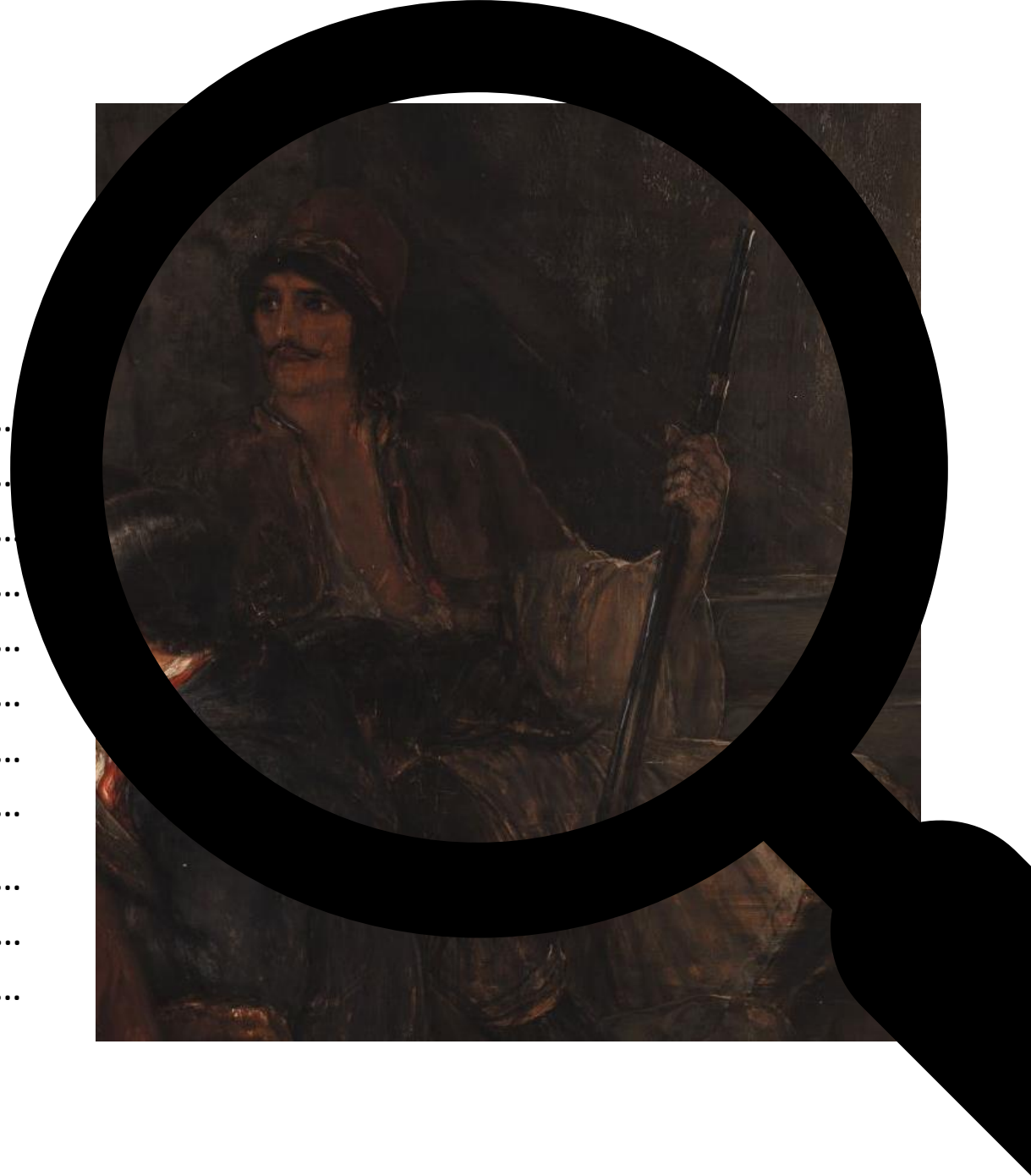
.....

.....

.....

.....

.....

Ποιες είναι οι πρώτες σκέψεις που σου έρχονται στο μυαλό όταν βλέπεις αυτό το έργο;

Τι λένε μεταξύ τους τα πρόσωπα του πίνακα;

Τι μπορεί να κοιτάνε;

Ποια είναι τα συναισθήματά τους;

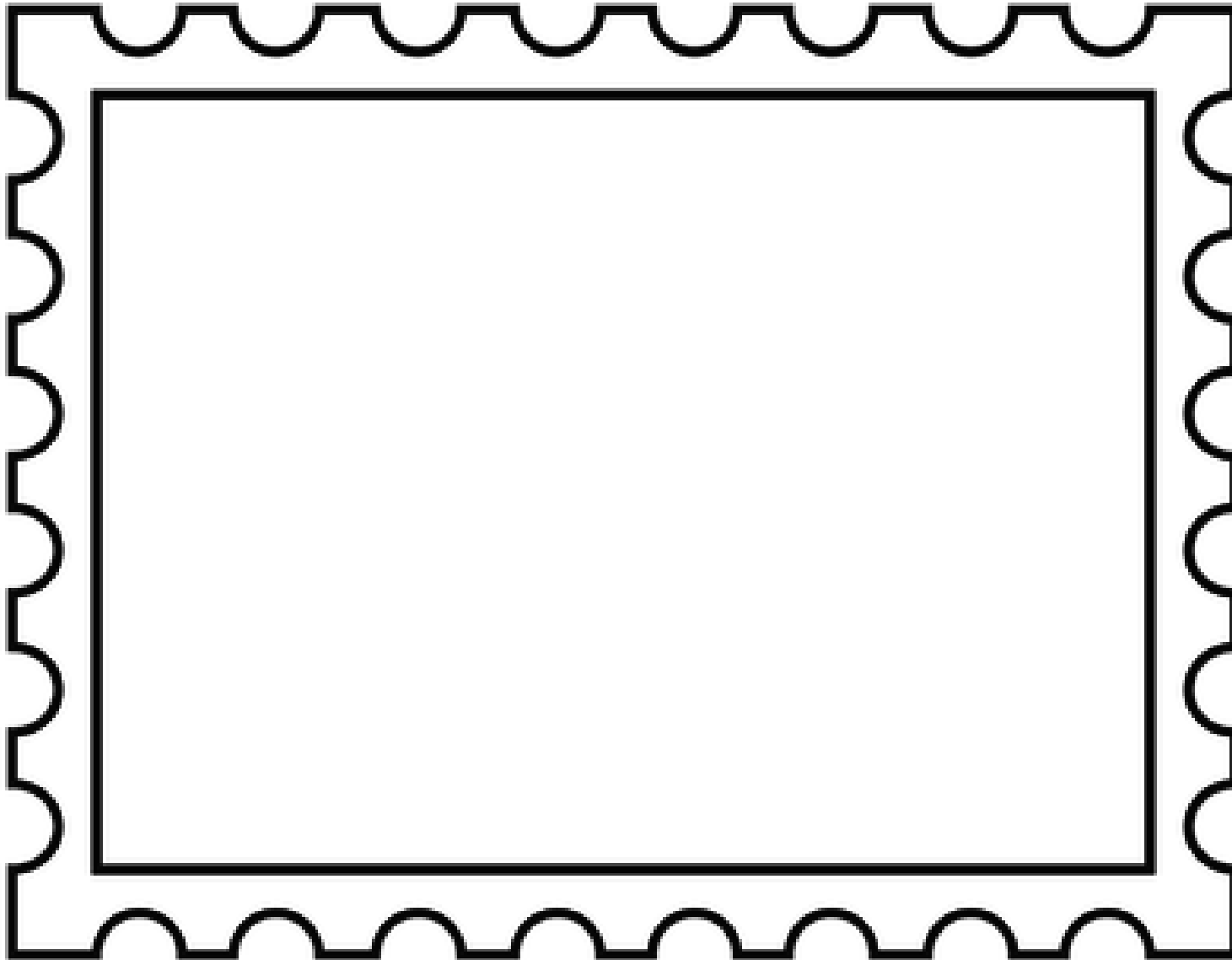

Νικόλαος Γύζης, Τα πρώτα γράμματα

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

👁️ 👁️ Παρατήρησε το γραμματόσημο με τον πίνακα του Νικόλαου Γύζη για το “Κρυφό σχολειό” και δημιούργησε και εσύ το δικό σου γραμματόσημο!

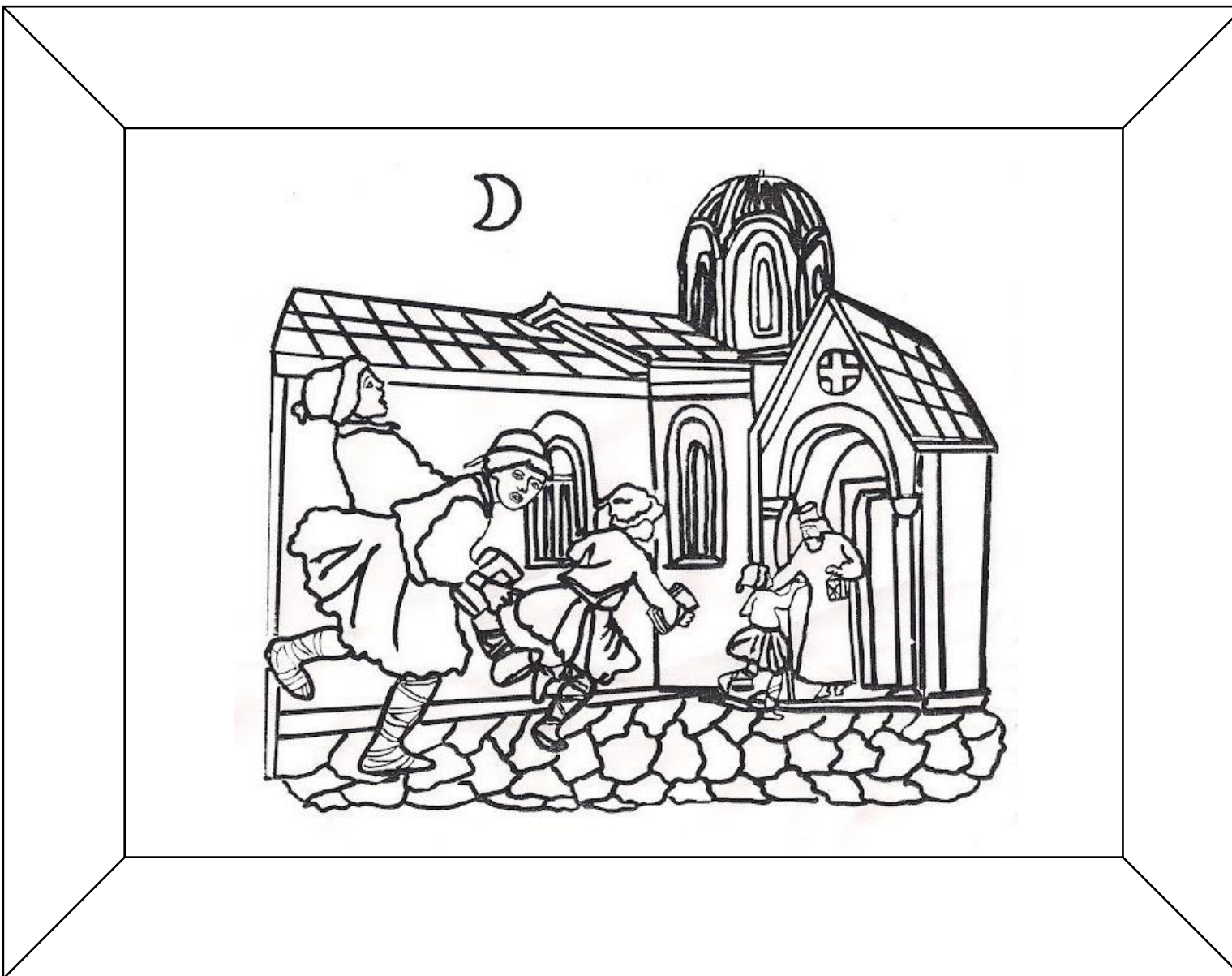

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Δημιούργησε και εσύ τον δικό σου πίνακα ζωγραφικής με θέμα το κρυφό σχολειό. Μην ξεχάσεις να βάλεις τα κατάλληλα χρώματα ώστε να φαίνεται ότι είναι βράδυ.

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
& ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

👁️👁️ Παρατήρησε τον παρακάτω πίνακα και γράψε 6 πράγματα που έχεις εσύ σήμερα στην τάξη σου και δεν είχαν τα παιδιά στο κρυφό σχολειό.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

© Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης του ΕΚΕΔΙΣΥ

Έτος έκδοσης: 2021

ISBN: 978-618-5458-24-9